

СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ, ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ВНЗ

У статті на підставі аналізу наукових праць розкрито сутність феномену “педагогічна підтримка адаптації іноземних студентів до навчання в українському ВНЗ”, його принципи та етапи реалізації; висвітлено технології, форми й методи педагогічної підтримки іноземних студентів; розкрито роль куратора (тьютора) в організації педагогічної підтримки іноземних студентів.

Ключові слова: педагогічна підтримка, іноземні студенти, адаптація.

Однією з тенденцій розвитку сучасної освіти є її інтернаціоналізація, яка виражається у збільшенні кількості студентів, що здобувають освіту за межами рідної країни. Підготовка іноземних студентів має політичну, економічну й соціальну значущість для країн, котрі надають освітні послуги, що порушує проблему створення особливих умов для цієї групи осіб на державний рівень.¹

Навчальна діяльність іноземних студентів, що набувають освіту в українських вишах, їх професійне становлення й розвиток залежать від успішної адаптації до української культури та мови (студент не в змозі вирішувати навчальні завдання не володіючи достатньою мірою чужою мовою). Людина, яка не володіє чужою мовою, не лише не розуміє, а й не чує її. Оволодіння іноземними студентами засобами здійснення особистісно-професійного розвитку й самореалізації в структурі та змісті професійної освіти є однією з ключових проблем модернізації української освіти в контексті інтеграції до світового освітнього середовища [7]. Одним зі шляхів вирішення зазначених проблем є організація педагогічної підтримки процесу адаптації іноземних студентів.

Суттєвий внесок у розробку теоретико-методологічних основ педагогічної підтримки зробили дослідження Т. Анохіної, К. Гавриловець, О. Газмана, В. Кабуша, М. Кобринського, Н. Косиціної, Н. Крилової, Н. Михайлової, В. Чечета та ін. Значна когорта науковців досліджували різні аспекти здобуття освіти за межами рідної країни, соціалізації іноземних студентів (Д. Арсеньєв, С. Бочнер, Г. Бровка, А. Зинковський, М. Іванова, Л. Кожуховська, Н. Лебедева, І. Мнацаканян, Т. Стефаненко та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Т. Анохіна, О. Газман, Н. Михайлова, Г. Сорока, Т. Строкова, С. Юсфін та ін.) доводить, що недостатньо розкритими є питання ефективного впровадження особистісно орієнтованого навчання у процесі забезпечення педагогічної підтримки іноземного студента в його індивідуальному розвитку й саморозвитку.

Незважаючи на значну кількість досліджень, проблема педагогічної підтримки іноземних студентів до навчання в українських вишах потребує подальшого розгляду. Аналіз освітньої ситуації в сфері підготовки іноземних студентів дав змогу виявити розбіжності між: інтенсивністю і складністю вузівського етапу навчання іноземних студентів та відсутністю робіт, які комплексно подають можливості інтенсифікації процесів соціалізації іноземних громадян; державним

замовленням на підготовку висококваліфікованих іноземних фахівців і відсутністю наукового та програмно-методичного забезпечення особливих умов для цієї групи студентів; потребою в індивідуально-особистісній підтримці іноземних студентів до невідповідності педагогічного колективу ВНЗ забезпечити цей процес.

Мета статті – обґрунтувати власні погляди на феномен педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів до навчання в українському виші.

Згідно з метою були поставлені такі завдання: на підставі аналізу наукових праць розкрити сутність феномену “педагогічна підтримка адаптації іноземних студентів до навчання”, її принципи й етапи реалізації; висвітлити форми й методи педагогічної підтримки іноземних студентів; розкрити роль куратора (тьютора) в організації педагогічної підтримки іноземних студентів.

Перш за все зазначимо, що ми виходили з таких концептуальних положень. Іноземний студент як унікальна, своєрідна та самобутня особистість, суб’єкт власного розвитку має здатність вийти за межі неперервної течії повсякденної соціальної, комунікативної, навчальної практики, побачити всю багатогранність майбутньої професійної діяльності та зробити її предметом свого перетворення. Це дає змогу іноземному студенту внутрішньо сприймати, усвідомлювати й оцінювати труднощі та суперечності різних аспектів життєдіяльності, пов’язаної з процесом навчання в українському ВНЗ, самостійно й конструктивно вирішувати їх відповідно до своїх ціннісних орієнтацій, знаходити нові можливості самовдосконалення у навчальній і професійній діяльності. На початковому етапі навчання іноземні студенти потребують кваліфікованої педагогічної підтримки в особистісному й професійному розвитку, яка має бути подана системою організаційних, діагностичних, навчальних і розвивальних заходів на всіх його рівнях освітнього середовища ВНЗ: кафедра, навчальна та студентська група, факультет, науково-педагогічний колектив.

Щодо семантичного значення понять “підтримка”, “підтримати”, то вони задають певні педагогічні сенси: допомогти іншому набути впевненості; підкріпити те позитивне, що є в особистості; утримати від того, що заважає розвитку.

Термін “педагогічна підтримка” широко використовується для позначення різноманітних педагогічних, психологічних, соціальних феноменів. Найчастіше науковці акцентують увагу на теорії та практиці педагогічної підтримки, сутність якої в діяльності дорослих, здатних відкрити шлях дитині до освіти через “научіння” його свободі й вибору.

У психолого-педагогічній літературі не існує єдиного підходу до визначення поняття “педагогічна підтримка”, його розглядають як: особливу сферу педагогічної діяльності, спрямовану на допомогу в розвитку й сприянні саморозвитку учнів, вирішенні їх індивідуальних проблем, пов’язаних із просуванням у навчанні, комунікацією та життєвим самовизначенням, орієнтуючись на наявні в нього реальні та потенційні можливості й здібності, розвиваючи потребу в успішності самостійних дій [1]; систематичну, цілеспрямовану діяльність викладача (або колективу викладачів), яка забезпечує розкриття особистісного потенціалу майбутнього вчителя шляхом надання конкретної допомоги йому в самостійному подоланні труднощів у навчанні та сприянні в самовизначенні й самореалізації особистості фахівця [5, с. 8]; допомогу студентові в подоланні перешкод, ускладнень, спираючись на його суб’єктивний досвід і володіння засобами вияв-

лення й розв'язання своїх проблем [3, с. 45]; спільне зі студентом визначення його інтересів, нахилів, здібностей, ціннісно-цільових установок, можливостей і способів подолання труднощів, що перешкоджають його саморозвитку [4, с. 36].

За визначенням О. Газмана (першого, хто звернувся до технологій підтримки), її сутність полягає в спільному з вихованцем “визначенні інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод (проблем), які заважають йому зберегти людську гідність і досягти позитивних результатів у навчанні, самовихованні, спілкуванні, способі життя” [2, с. 15]. У цьому визначенні закладено не лише широку палітру педагогічної дійсності – від постановки мети до технології їх реалізації, але, що для нас особливо важливо, – відображено процес діяльності, спрямований на створення психолого-педагогічних умов успішного розвитку, саморозвитку студентів. Він пов'язаний з індивідуальною підтримкою адаптації студентів, що здійснюється тьютором, психологом, деканатом, викладачами, котрі в сукупності являють службу собою педагогічної підтримки. Зазначимо, що підтримка в освіті спрямована на перетворення несприятливих умов розвитку (внутрішніх і зовнішніх). З позиції особистісно орієнтованого підходу, людина є мета, а отже, “за цим може стояти лише одне – допомога в її саморозвитку, задоволенні потреб, розкритті здібностей” [2]. Отже, педагогічну підтримку іноземних студентів у ВНЗ розуміємо як спеціально організований та контрольований процес адаптації, де студенти отримують кваліфіковану допомогу в засвоєнні професійних норм і цінностей, їх активному і творчому використанні у процесі життєдіяльності, самостійному подоланні труднощів у навчанні та самовизначенні й самореалізації особистості фахівця, а середовище у цьому процесі розглядаємо як пусковий механізм, завдяки якому студент орієнтується на певне підтримувальне освітнє середовище, приймає його як комплекс вимог та потенціалів для власного розвитку.

Зазначимо, що підтримувальне освітнє середовище об'єднує такі компоненти: соціальний (всі суб'єкти, що беруть участь у процесі адаптації іноземних студентів, їх позиції та відносини між ними); просторово-предметний (архітектурно-ландшафтна та матеріально-технічна сфери навчального закладу); дидактичний (нормативні документи, що визначають зміст навчання, організацію навчального процесу; форми, методи та засоби навчання); позанавчальний (адаптаційно-виховна й дозвілєва діяльність).

Провідними принципами педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів визначено такі: активності всіх учасників процесу адаптації іноземних студентів; комфортності (створення максимально сприятливих умов для навчання); інформативності (забезпечення іноземних студентів необхідною інформацією); надання максимуму свободи та відповідальності студенту при виборі варіанта вирішення проблем; забезпечення прав для прийняття студентом оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору; опора на позитивне в особистості; взаємодія та співпраця на засадах толерантності.

Педагогічна підтримка іноземних студентів у ВНЗ може бути наведена такими видами: за формою проведення – пряма й опосередкована; за кількістю учасників – індивідуальна, групова, колективна; за сферою діяльності у навчанні – інтелектуальна, соціально-психологічна, комунікативна. Як правило, вона буває епізодичною, адресною (спрямована на подолання конкретних труднощів) і передбачає велику ініціативу викладача в наданні допомоги.

В організаційному аспекті педагогічна підтримка має таку етапність дій: діагностичні (виявлення та фіксація проблеми), пошукові (спільний пошук причини виникнення проблеми), договірні (проектування дій кожної зі сторін із поширенням функцій і відповідальності), діяльнісні (забезпечення успіху при вирішенні проблеми) і рефлексивні (аналіз досягнутого).

Продуктивними знахідками в організації навчального процесу є прийоми гнучкої побудови індивідуалізованого режиму й темпу навчальної роботи, елементи самостійного планування ходу навчання самими студентами, діагностичний контроль процесу навчання та його коригування відповідно до індивідуальних особливостей “опанування” студентами навчальної програми. Необхідним є також створення спеціальних навчальних матеріалів (посібників, комплексів, програм) для самостійної роботи, рухомий склад навчальних груп та гнучке поєднання індивідуальних і групових форм навчальної роботи.

За особистісно орієнтованого підходу зміст технологій підтримки становлять методи та прийоми, що забезпечують: діалогічне спілкування іноземних студентів із куратором (тьютором), однокурсниками, студентами ВНЗ; створення особистісно орієнтованих ситуацій, що забезпечують формування стійких стереотипів поведінки; діагностику психоемоційного стану студентів з метою виявлення схильних до афективної поведінки, непередбачуваних реакцій; “включення” механізмів самовиховання, саморозвитку іноземних студентів як рушійних сил їх особистісного й професійного становлення.

Найбільш ефективними вважаємо такі форми й методи педагогічної підтримки іноземних студентів: особистий приклад куратора, викладачів ВНЗ, однокурсників; неформальна співбесіда стосовно проблеми, значущої для іноземного студента, з особою, яка має досвід вирішення таких проблем; дискусії із проблем професійного становлення, типових труднощів і помилок з подальшим психологічним аналізом змодельованих професійно спрямованих ситуацій; адаптаційні тренінги із використанням вербальних і невербальних засобів комунікації, професійно спрямованого та міжособистісного спілкування; рольові тренінги, проектування та реалізація моделей тих або інших життєвих, соціокультурних, навчальних ситуацій; індивідуальне доручення (завдання) з урахуванням особистісних якостей, досвіду, знань іноземних студентів із подальшим обговоренням труднощів, що виникли під час його виконання; індивідуальний контроль і масштабний моніторинг за діяльністю та психоемоційним станом іноземних студентів, у яких виявлено фактори ризику (пригніченість психічно-вольової сфери, замкнутість, депресії, роздратованість, запальність тощо); вивчення проблем, що виникають у міжособистісних відносинах; використання виховних можливостей студентського колективу, залучення до участі в громадському житті ВНЗ, вивчення їхніх схильностей, інтересів, захоплень позанавчальною діяльністю, організація здорового дозвілля, залучення до занять спортом, художньою самодіяльністю; використання ЗМІ, студентської преси та стінівок, телекомунікацій, комп’ютерної техніки, Інтернету для інформаційної підтримки професійного становлення іноземних студентів, підвищення їх культурного й загальноосвітнього рівнів тощо.

У процесі реалізації педагогічної підтримки нового змісту набуває посада тьютора (куратора), який має бути творчою людиною та бачити у кожному студенті унікальну особистість. Водночас педагог-тьютор, що надає допомогу, від-

чуває як негативний, так і позитивний вплив з боку студента. Його завдання полягає в тому, щоб зберегти здатність до опору при негативному впливі, виявляти емпатію у випадках позитивного впливу. Основним фактором, що визначає професійну компетентність педагога-тьютора, є гуманістична спрямованість його особистості. На практиці це виявляється як уявлення про абсолютну цінність кожної людини, особистісна й професійна відповідальність, доброта, соціальна справедливість, відчуття власної гідності й поваги до гідності іншої людини, терпимість, ввічливість, порядність, готовність зрозуміти інших та прийти їм на допомогу.

У своїй професійній діяльності тьютор використовує різні соціальні ролі, змінюючи їх залежно від ситуації. Р. Овчарова виділяє ряд соціальних ролей педагога-тьютора [6]: “посередник (сполучна ланка між особистістю та соціальними службами); захисник інтересів (захист законних прав особистості); учасник сумісної діяльності (спонукання людини до дії, соціальної ініціативи, розвитку здатності самому вирішувати власні проблеми); духовний наставник (соціальний патронаж, турбота про формування моральних, загальнолюдських цінностей у соціумі); соціальний терапевт (сприяння особистості в контактах із відповідними фахівцями, допомога у вирішенні конфліктних ситуацій); експерт (відстоювання прав вихованців, визначення методів допустимого компетентного педагогічного втручання у вирішення його проблеми)” [6, с. 73]. Тьютор у ВНЗ – це педагог-професіонал, помічник, захисник, координатор, посередник, фасилітатор, організатор, що супроводжує студента. Його завдання – допомогти студенту у процесі адаптації зробити усвідомлений вибір тих або інших середових форм життя, надати супровід його взаємодії із середовищем, щоб протистояти труднощам зростання, віднаходженню власної соціальної, моральної ніші в навколишньому мікросередовищі.

Педагогічна підтримка передбачає:

- з одного боку, індивідуальне та групове наставництво, надання педагогічної підтримки іноземному студенту в навчальній, позааудиторній, побутовій, комунікативній ситуації; з іншого – забезпечує адаптаційну підготовку професійного середовища, здатності прийняти майбутнього фахівця;

- організацію групових обговорень проблем зі студентами, завдяки яким вони можуть виявити джерела власних ускладнень, допомогти один одному при вирішенні загальних важливих питань (формування позиції “я не наодинці із проблемою”);

- сумісне зі студентами обговорення результатів індивідуальної роботи та труднощів, що виникають із викладачами, колегами за навчанням;

- постійне подання інформації про можливості ВНЗ та індивідуального вибору, допомога в осмисленні процесу вибору (“важливо, що обирають та як”);

- діагностику можливостей та інтересів студентів, їх життєвих планів і прагнень, мотивів поведінки, рівня реальних умінь та знань, причин вибору тощо.

Для забезпечення педагогічної підтримки кожного студента має бути продумана система спостережень; зміст, форми й методи індивідуальної та групової підтримки, що забезпечують створення сприятливих умов в освітньо-виховному середовищі ВНЗ; індивідуальне та сумісне обговорення результатів діагностики, постійне неформальне спілкування тьюторів, педагогів зі студентами.

Висновки. Глибоке усвідомлення сутності феномену педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів до навчання в українських ВНЗ, виокремлення

форм і методів педагогічної підтримки іноземних студентів, розкриття ролі куратора (тьютора) в організації педагогічної підтримки іноземних студентів дає змогу зробити досліджуваний процес педагогічно керованим і корегованим. Ці напрацювання у подальшому слугуватимуть основою для розробки технології педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів до навчання в українських ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Газман О.С. От авторитарного образования к педагогике свободы / О.С. Газман // Новые ценности образования. – М. : Инноватор, 1996. – С. 20–67.
2. Газман О.С. Педагогика свободы? Педагогика необходимости? / О.С. Газман // Учительская газета. – 1997. – СВ № 4. – С. 15.
3. Дейниченко Т.І. Диференціація навчання в процесі групової форми його організації (на прикладі предметів природничо-математичного циклу): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Тамара Іванівна Дейниченко. – Харків, 2005. – 195 с.
4. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / И.Ф. Исаев. – М. : Академия, 2002. – 208 с.
5. Карапузова І. В. Організація педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Карапузова. – Полтава, 2010. – 20 с.
6. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе / Р.В. Овчарова. – М. : Сфера, 1999. – 240 с.
7. Язвинская Т.Н. Социокультурная поддержка иностранных студентов, обучающихся в российском вузе / Т.Н. Язвинская // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2007. – № 20 (49). – С. 414–418.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013.

Чжефу С. Сущность, принципы, технологии педагогической поддержки иностранных студентов к обучению в украинском вузе

В статтє на основє анализа научных трудов раскрыта сущность феномена “педагогическая поддержка адаптации иностранных студентов к обучению в украинском вузе”, его принципы и этапы реализации; высветлены технологии, формы и методы педагогической поддержки иностранных студентов; раскрыта роль куратора (тьютора) в организации педагогической поддержки иностранных студентов

Ключевые слова: педагогическая поддержка, иностранные студенты, адаптация.

Chzhefu S. The essence, principles, pedagogical support technologies of foreign students to studying at Ukrainian higher educational establishment

On the basis of scientific works analysis, the essence of the phenomenon pedagogical adaptation support of foreign students to studying at Ukrainian higher educational establishment, its principles and implementation phases have been exposed in the article; technologies, forms and methods of pedagogical support of foreign students have been reflected; the role of professor (tutor) has been exposed in organization of pedagogical support of foreign students.

Key words: pedagogical support, foreign students, adaptation.